

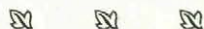
Kleine plevier. Lijkt zeer veel op bontbekplevier, maar is iets kleiner en vooral slanker. De pooten zijn vleeschkleurig en niet oranjeachtig, zooals bij bontbekplevier, op den vleugel geen witte band en minder wit op de kleine slagpennen. Hierdoor wordt het ook mogelijk den vogel in de vlucht te onderscheiden van bontbekplevier. Lokroep klinkt als „prie-prie”. In den regel 4 eieren, zeer waarschijnlijk één broedsel per jaar. Evenals bij bontbekplevier broeden beide sexen. Iris donkerbruin, naakt ooglid oranjegeel, snavel zwart, basis ondersnavel bleek oranje, pooten vleeschkleurig geel, bij jonge dieren grauwig. Op slikterreinen geeft de kleur der pooten geen goed verschilpunt, want hier krijgen de pooten van alle waadvogels dezelfde vuile kleur. Op korten afstand geeft het verschil in snavelkleur een goed kenmerk, maar vooral zou ik willen wijzen op den duidelijken oranje kring om het oog (naakt ooglid) dien de bontbekplevier mist en die op de foto 4 ook goed te zien is. Op terreinen, waar beide soorten voorkomen, is het heel gemakkelijk, het verschil in alarm- en lokroep te bestudeeren, de geluiden welke zij maken zijn geheel verschillend en heeft men deze eenmaal goed in het gehoor-geheugen, dan vormen zij wel het allerbeste kenmerk.

Op zich zelf was het voorkomen van beide soorten als broedvogel op terrein III al merkwaardig genoeg, maar tevens waren we verheugd, een broedplaats gevonden te hebben van de bontbekplevier ver in het binnenland. Vroeger jaren broedde de bontbekplevier in de Breesaap en ook in de Vogelenzangsche duinen vond ik nesten, meerdere kilometers van het strand verwijderd. Verder werd de soort broedend gevonden op verschillende plaatsen langs de Zuiderzeekust (Huizen, Harderwijk, Lemsterhop, Tacozy, Etersheim) echter steeds in de nabijheid van zoutwater.

Door de waarnemingen van de laatste jaren weten we nu, dat de kleine plevier thans regelmatig in ons land broedt en niet eens meer tot de groote zeldzaamheden gerekend mag worden. Vast staat dat in 1932 minstens twee dozijn paren in Noord-Holland broedden. Naast de vele verliezen welke in de laatste kwarteeuw geboekt moesten worden is het verheugend te mogen wijzen op een soort, die in aantal toeneemt.

Bentveld, Juli 1932.

JAN P. STRIJBOS

EEN MESOLITHISCHE NEDERZETTING TE WESTERBORK (Dr.).

(Met teekeningen en foto's van den schrijver).

Ten Noorden van en aan den verhardten weg van Westerbork naar Beilen ligt naast een jeugdig sparrenboschje een klein stukje omgeploegde heidegrond. Het grenst aan den noordkant aan een veenplas. Een duizend meter verder kronkelt de Westerborker stroom, omzoomd door groenlanden.

Hier, op dit kleine stukje omgewoelde heide, vonden we vorig jaar een collectie

vuursteenwerktuigjes uit het midden-steentijdperk. Nu is dat op zichzelf geen bijzonders, want zoo zoetjes aan hebben we reeds heel wat mesolithische stations ontdekt; onder Westerbork was dit reeds het derde.

Vanzelfsprekend ontbrak ook bij dit terreintje de traditioneele veenplas wederom niet. We geven bij dit artikel een paar foto's van de omgeving; hierop is beide keeren het water zichtbaar. Ten zuiden van den veenplas klimt het terrein sterk; op het hooge deel lagen de steenen.

Waarom we nu juist deze vondst van Westerbork-west naar voren brengen? Omdat

Fig. 1. Mesolithisch Station te Westerbork. Foto genomen van de noordzijde. Op den voorgrond de veenplas, op den achtergrond de boomen langs den kunstweg Westerbork-Beilen. Daartusschen het hoogere terrein van het atelier.

ze een aantal instrumentjes bevat, zoo fijn en teer, als we ze nog nergens in eenig ander atelier aantreffen. Alleen in Anholt bij Pesse vonden we één werktuigje, identiek aan no. 1.

Daar zijn in de eerste plaats de nos. 1, 2, 3. Dit type is niet alleen zeer zeldzaam in ons land, maar ik meen ook in het buitenland, althans in de literatuur komen we het zoo goed als niet tegen. Capitan en Peyrony¹⁾ beelden eenige steentjes af, die er veel mee overeen komen. Hoewel we daar met het Magdalenien te doen hebben, meenen we echter, dat onze Westerborker vondst in het midden-steentijdperk thuis hoort. Vele van de andere artefacten zijn van een uitgesproken Tardenoisien-type.

1) Capitan en Peyrony, La Madeleine.

EEN MESOLITHISCHE NEDERZETTING TE WESTERBORK (Dr.) 203

Mogelijk hebben we rekening te houden met nog eenig contact met het Magdalenien en zou ons atelier dan tot het oudere mesolithicum behoren.

Waarvoor toch werden deze, soms papierdunne spitsjes gebruikt? Voor pijlspitsen zijn ze veel te teer. Voor graveerwerk of als gewone mesjes komen ze evenmin in aanmerking. Moeten we ze beschouwen als chirurgische instrumentjes? Werden ze gebruikt als tatoueer-naaldjes?

We weten, dat reeds duizenden jaren geleden onze voorouders operaties aan het menselijk lichaam verrichtten; dit zeggen ons de vele gevonden getrepaneerde

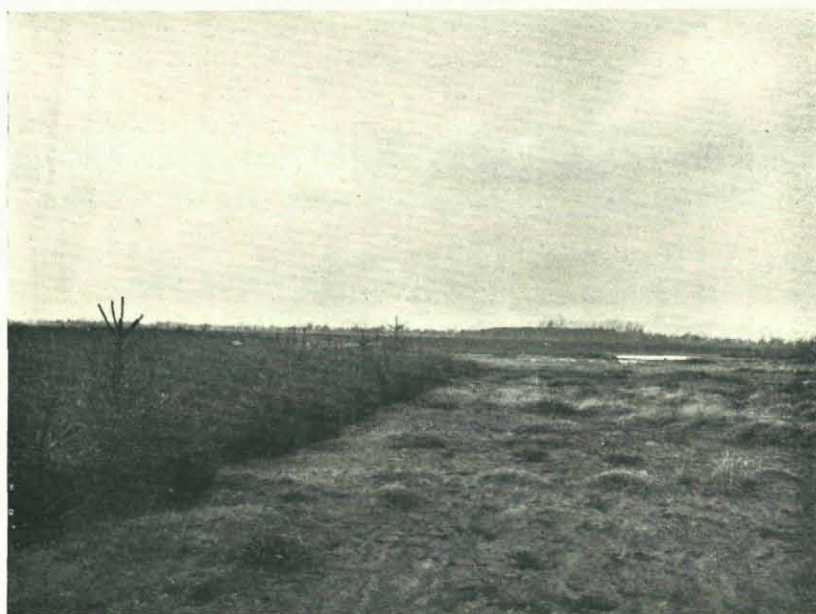

Fig. 2. Mesolithisch Station te Westerbork. Op het geploegde terrein op den voorgrond werden de vuursteenwerktuigen gevonden.

schedels. Ging men toen reeds over tot schedeloperaties — die vaak slaagden —, dan zal zeer zeker ook de chirurgie op andere deelen van het lichaam toegepast zijn. Voor kerven in levend vleesch moeten zich de vlijmscherpe spitsjes zeer goed hebben geëigend.

De werktuigjes werden vervaardigd door een fijn messpaantje door retouche op een scherpe punt te laten uitloopen. Alleen een meester in zijn vak kon een dergelijk subtiel instrumentje vervaardigen; de werkman moest volkomen de techniek van het vuursteenbewerken hebben beheerscht. Een onzekere hand zou het teere spaantje onvoorwaardelijk hebben vernield.

Het schijnt, dat het in deze artefacten alleen te doen was om het scherpe, snijdende topeinde tegenover de retouche aan de punt. Men heeft niet alleen door retouche,

doch ook door afslag getracht zijn doel te bereiken. Ziet hiervoor de nos. 4, 5, 6, 7 en 8. Hier is door één zeldzaam gelukkigen slag een spaantje verwijderd van den top van het artefact, waardoor als resultaat wederom een vervaarlijk snijdend top-gedeelte. Deze methode, om door één slag een scherpe punt te verkrijgen, werd soms ook toegepast bij de vervaardiging van ongeretoucheerde pijlspitsen.

Sommige spaantjes hadden reeds bij de primaire bewerking, terstond na den afslag van den nucleus, een spitsen top. (Zie de nos. 9, 10, 11, 17, 18, 20 en 21). Daar nabewerking door retouche of afslag ontbreekt, is er geen zekerheid, dat dergelijke artefacten reeds als volwaardige werkstukken werden beschouwd. Waar bij de beide voorgaande categorieën blijkbaar de bedoeling voorlag, om gemakkelijk snijdende mesjes met scherpe punt te vervaardigen, meenen we dat we in deze minder bewerkte, doch dezelfde diensten bewijzende, reepjes evengoed werktuigjes voor eenzelfde doel moeten zien. Vaak meent men — en o.i. met recht — dat ook de kunst, het gevoel voor schoone vormen, een woordje meesprak bij het vervaardigen der werktuigen uit het steentijdperk; maar in de eerste plaats zullen we toch rekening hebben te houden met het nuttigheidsprincipe.

Het atelier leverde zeer veel fijne spaantjes op; vele waren echter gebroken, wat geen verwondering behoeft te baren. Eerder moeten we er ons over verbazen, dat nog zooveel van dit licht breekbare goedje door de vele eeuwen heen intact is gebleven. Zal er misschien na het verlaten van vele nederzettingen al spoedig een beschut-tende laag stuifzand de artefacten hebben bedekt?

Het overige materiaal is hetzelfde als men in de meeste mesolithische stations aantreft. No. 36 is een beitelkje, gemaakt van een nucleus. Verder zijn afgebeeld enkele trapezia, een driehoekje en geretoucheerde staafjes, de echte mikrolithen. Deze typen hebben we reeds eerder beschreven en we zullen er hier verder niet over uitweiden. Nos. 29 en 30 zijn schaafjes, 31 en 33 schrabbers.

We hebben ons vaak afgevraagd, wat toch in vredesnaam onze voorouders met al die schaafjes en schrabbers uitvoerden. Sommige ateliers leverden ze bij honderd-tallen. De oplossing van dit raadsel, zooals we dit meenen te hebben gevonden, komt hierop neer. In principe zijn eigenlijk onze eenvoudige werktuigen van thans nog gelijk aan die van den steentijd ¹⁾. Het echte mes, het stevige zakmes, dat ons zoovele diensten bewijst, misten de steentijdmensen. Met een mesje van het Chatel-

al die schaafjes en schrabbers uitvoerden. Sommige ateliers leverden ze bij honderd-tallen. De oplossing van dit raadsel, zooals we dit meenen te hebben gevonden, komt hierop neer. In principe zijn eigenlijk onze eenvoudige werktuigen van thans nog gelijk aan die van den steentijd ¹⁾. Het echte mes, het stevige zakmes, dat ons zoovele diensten bewijst, misten de steentijdmensen. Met een mesje van het Chatel-

um. Zeer veel werk moest ge-
rtjes, vooral het bewerken van hout,

in „Neue Dokumente zur Menschheits-

1) Vergelijk: Herig, Wiedergefundene Urformen
geschichte", Bnd. I.

EEN MESOLITHISCHE NEDERZETTING TE WESTERBORK (Dr.) 205

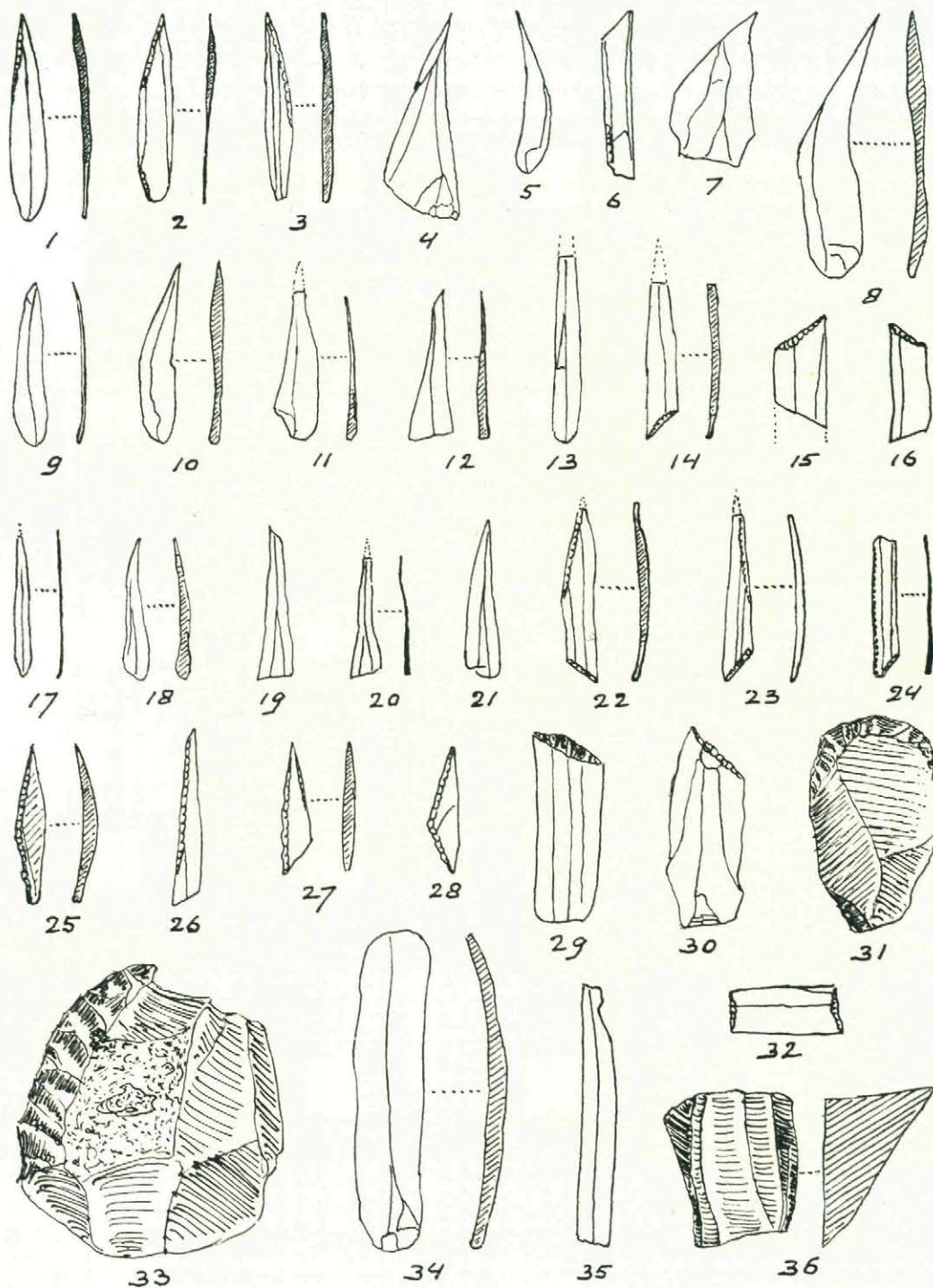

Fig. 3. Uit het atelier van Westerbork.

been en hoorn. Het zal geduldwerk zijn geweest, maar hoeveel geduld vroeg het slijpen en polijsten van een fraaien vuursteen bijl? Volgens genomen proeven had een werkman hiermee een maand bezigheid bij een werkdag van acht uren. Overigens ging het afschaven van hout of been vrij gemakkelijk, gelijk we zelf met proeven hebben ervaren.

Midden-Drenthe met het Noord-westen en het aangrenzende Friesche gebied bezit een rijkdom aan mikrolithisch materiaal. Op den Hondsrug daarentegen hebben we tot nu toe weinig succes gehad met nasporingen naar het mesolithicum. De mensch uit het midden-steentijdperk schijnt in het bijzonder zich daar te hebben bewogen, waar zich veel water (riviertje of plas) bevond. Zoo bevinden zich in het groote hoogveencomplex Fochtelo-Appelscha-Smilde vele mesolithische ateliers.

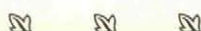
„Die Nähe einer Quelle, oder eines kleinen Flüszen ist Vorbedingung”¹⁾. Aan beide voorwaarden voldoet ons terreintje te Westerbork.

Langzaam, voetje voor voetje, zullen we een dieper inzicht krijgen in de praehistorie van ons land; elke nederzetting leert ons iets en het algeheele overzicht, dat zich allengs ontplooit, zal ons het verband, den samenhang der diverse culturen doen kennen.

De teekeningen zijn op ware grootte.

Oosterwolde (Fr.), Juni 1932.

H. J. POPPING.

BLOEMEN IN DEN TUIN. CUPHEA.

Wij maken allemaal in onze appreciaties een scherp onderscheid tusschen sierplanten en wilde planten, maar de motieven voor dat onderscheid loopen nogal uiteen.

Voor het gros van de menschen is het vooral een questie van waardeverschil: Sierplanten hebben waarde — sierwaarde, en dus ook geldswaarde; wilde planten zijn zonder waarde, niemands goed of allemans bezit, met eenige betekenis alleen, doordat ze als natuurlijke stoffage deel uitmaken van het landschap buiten.

Merkwaardig genoeg geldt bij een groot deel van ons ernstige natuurliefhebbers eigenlijk precies het tegenovergestelde. Alleen de wilde indigeenen zijn de moeite van nader bekijken en studie waard; sierplanten zijn alleen goed als onverschillige stoffage in park of tuin. Ik ken er zelfs — en van de allerbeste plantenliefhebbers — die in hun eigen tuin alleen wilde planten kweeken, omdat ze er niet een siertuin, maar een studieterrein van willen maken. Toch is dit alternatief in z'n algemeenheid natuurlijk precies even onjuist als het andere, al moge het terecht gelden ten opzichte

1) Hans Reinerth, in „Praehist. Zeitschrift” 1931.